

МІНІСТЕРСТВО ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Українська військово-медична академія

**ПРОБЛЕМИ
ВІЙСЬКОВОЇ ОХОРОНИ
ЗДОРОВ'Я**

Збірник наукових праць
Української військово-медичної академії

Випуск 29

За редакцією професора В.Я. Білого

Київ-2011

Постановою Президії ВАК України включено до переліку наукових фахових видань України з медичних наук

У збірнику наукових праць висвітлені сучасні аспекти та завдання військово-медичної служби, санітарно-гігієнічного та протиепідемічного забезпечення Збройних Сил України з метою зміцнення військової охорони здоров'я, шляхів її удосконалення, оцінки ефективності діяльності санітарно-епідеміологічної служби, військово-медичної служби, санітарно-епідеміологічного нагляду, проблеми захисту військ та населення від зброї масового ураження, проблеми санітарно-гігієнічного та протиепідемічного забезпечення миротворчих контингентів ЗС України та ін.

Для організаторів військової охорони здоров'я, начальників санітарно-епідеміологічної служби, медичної служби, санітарно-епідеміологічних установ, наукових співробітників і лікарів різних спеціальностей медичної служби ЗС України та МОЗ України.

Редакційна колегія: М.І. Бадюк, В.Я. Білий (голова), О.М. Власенко (заст. голови), А.І. Єна, Я.Л. Заруцький, Б.А. Клішевич, А.С. Котуза, О.А. Красюк, О.Є. Левченко, А.М. Лихота, В.В. Пасько, Ю.В. Рум'янцев, С.І. Скляр, В.В. Солярик, В.Ф. Торбін, М.І. Хижняк, Г.П. Хитрий, О.П. Шматенко, О.О. Ярош.

Матеріали укладені та підготовлені до друку працівником Збройних Сил України Л.В. Рушак

**Вельмишановний
Миколо Івановичу!**

В День Вашого ювілею прийміть щирі вітання від всього колективу редакційної колегії Збірника наукових праць Української військово-медичної академії “Проблеми військової охорони здоров’я”.

На посаді професора кафедри провідного військово-медичного навчального закладу України – Української військово-медичної академії Ви професійно виконуєте свої обов’язки по охороні найдорожчої людської цінності - життя і здоров’я громадян нашої держави, залишаєтесь вірним князіві Гіпократа. Виродовж професійної діяльності У Вашій особистості гармонійно поєднались державний діяч та лікар.

Вам випала висока місія брати безпосередню участь у процесах розвитку української військово-медичної освіти і науки, створення вітчизняної системи охорони здоров’я на основі докорінної реформи медицини в Україні.

Хочемо висловити Вам, високоповажний Миколо Івановичу, щире вдячність за постійну самовіддану працю.

Бажаємо Вам міцного здоров’я, мирного неба над головою, злагоди та сімейного благополуччя, а наполегливість допоможуть втілити в життя все задумане.

Ми завжди з Вами.

З глибокою повагою

Редакційна колегія Збірника наукових праць Української військово-медичної академії “Проблеми військової охорони здоров’я”

ХИЖНЯК МИКОЛА ІВАНОВИЧ **(до 75-річчя із дня народження)**

3 квітня 2011 р. виповнилося 75 років від дня народження та 55 років трудової, лікарської, наукової, педагогічної та громадської діяльності видатному ученому-гігієністу і організатору санітарно-епідеміологічної служби доктору медичних наук, професору, заслуженому діячу науки і техніки України Миколі Івановичу Хижняку.

М.І. Хижняк народився в селянській сім'ї у селі Червоному Яготинського району Київської області. Середню школу закінчив у 1954 р. в селі Лозовий Яр того ж району, після чого працював у колгоспі. В 1955 р. був призваний в армію, служив в Забайкальському військовому окрузі (м.Кяхта) на посаді писаря штабу полку, в 1956 р. був комісований за станом здоров'я.

У 1962 р. М.І. Хижняк закінчив Київський медичний інститут ім. О.О. Богомольця за спеціальністю "Санітарно-гігієнічна справа". Після закінчення інституту працював на керівних посадах санітарно-епідеміологічної служби Київщини. То була пора становлення М.І.Хижняка як організатора санітарно-епідеміологічної служби та науковця. Він уміло поєднував свій значний досвід фахівця санітарно-епідеміологічної служби з науково-дослідницькою роботою.

У 1973 р. під керівництвом академіка Л.В. Громашевського і професора М.О. Романенка М.І. Хижняк захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата медичних наук "Санітарно-гельмінтологічна оцінка роботи Бортницької зрошувальної системи", яка стала вагомим внеском у вирішення проблеми зниження захворюваності населення геогельмінтозами в зонах функціонування зрошувальних систем в Україні.

У 1976 р. М.І. Хижняк був призначений на посаду головного лікаря Київської обласної санітарно-епідеміологічної станції. За час роботи М.І. Хижняк активно виступав проти формалізму в проведенні державного санітарно-епідеміологічного нагляду. Ним першим відкрито організований відділ охорони навколишнього середовища при обласній санітарно-епідеміологічній станції, докорінно змінені структура та штатний розпис обласної санепідстанції, проведено централізацію коштів відділів профілактичної дезінфекції області, що дало можливість щорічно будувати одну санепідстанцію за типовим проектом. Київська обласна санепідстанція була школою передового досвіду з багатьох напрямків роботи органів державного санітарно-епідеміологічного нагляду в колишньому СРСР. М.І. Хижняк створив Музей санітарно-епідеміологічної служби Київської області та започаткував проведення щорічних науково-практичних конференцій за участю фахівців з інших республік.

У 1981 р. М.І. Хижняк перейшов на роботу до Республіканської санепідстанції МОЗ України. Враховуючи великий досвід практичної роботи в санітарно-епідеміологічних станціях різних рівнів управління, його залучали до роботи в санітарно-епідеміологічному управлінні МОЗ СРСР та МОЗ УРСР. Він брав участь у розробці постанови Ради Міністрів СРСР щодо інвентаризації токсичних відходів, що зберігалися на територіях промислових підприємств.

У 1983 р. на запрошення директора Всесоюзного науково-дослідного інституту гігієни і токсикології пестицидів, полімерів і пластичних мас МОЗ СРСР професора А.В. Павлова М.І. Хижняк переходить на наукову роботу. В науку він прийшов зрілим фахівцем-практиком, маючи за плечима багатий досвід організатора санітарно-епідеміологічної служби. Свої перші кроки наукової діяльності в інституті на посаді старшого наукового співробітника він зробив в лабораторії системних досліджень стану здоров'я населення (керівник " доктор медичних наук В.І. Польшенко). За його безпосередньої участі були розроблені "Програма вивчення дії пестицидів і регуляторів росту рослин на стан здоров'я населення" (Програма С.10) та тимчасові методичні рекомендації для науково-дослідних і медичних інститутів "виконавців завдання 0.6 програми. М.І. Хижняк надавав науково-методичну допомогу в проведенні досліджень в Росії (Ставропольський, Краснодарський краї, Саратовська область), Україні, Азербайджані, Молдавії і Вірменії. Ця програма, як і результати проведених досліджень, отримали високу оцінку Колегії МОЗ СРСР.

Професор М.І. Хижняк зробив науково-практичний внесок у вирішення проблеми кадрового забезпечення державного санітарно-епідеміологічного нагляду при застосуванні в сільському господарстві пестицидів і регуляторів росту рослин. Виконана ним науково-дослідна робота за шифром "Штати" дала змогу реалізувати пропозицію: збільшення кількості санітарних лікарів з контролю за зберіганням, транспортуванням і застосуванням пестицидів і регуляторів росту рослин у санітарно-епідеміологічних станціях республік колишнього СРСР на 2000 посад.

У 1986 р. М.І. Хижняк успішно захистив докторську дисертацію на тему "Наукове обґрунтування охорони навколишнього середовища і здоров'я населення при сільськогосподарському використанні стічних вод" за спеціальністю "Гігієна" (консультанти " академік Є.Г. Гончарук, професори А.В. Павлов і М.О. Романенко). М.І. Хижняк виконав фундаментальні гігієнічні дослідження, які внесли значний внесок у вивченні впливу землеробських полів зрошення на виникнення і перебіг інфекційних та паразитарних хвороб, науково обґрунтував заходи по охороні навколишнього середовища і здоров'я людини при сільськогосподарському використанні міських стічних вод і стоків тваринницьких комплексів.

Матеріали наукових досліджень, проведені М.І. Хижняком, послужили підґрунтям для підготовки за його участі санітарних правил, методичних

вказівок та гігієнічних рекомендацій щодо землеробських полів зрошення, монографій “Гігієнічна оцінка землеробських полів зрошення”, 1975 р. (у співавторстві з М.О. Романенко), “Біологічне забруднення навколишнього середовища та здоров’я людини”, 1992 р. (за редакцією проф. М.І. Хижняка), “Санітарно-епідеміологічні основи очищення тваринницьких стоків ґрунтом”, 1990 р. та “Санітарно-епідеміологічні основи очищення стічних вод ґрунтом”, 1993 р. (у співавторстві) тощо.

У 1989 р. М.І. Хижняк був обраний за конкурсом керівником відділення з вивчення соціально-гігієнічних факторів, а згодом “керівником відділення вивчення стану здоров’я населення Київського науково-дослідного інституту соціальної гігієни та управління охороною здоров’я МОЗ Української РСР. Тут повною мірою розкрилися організаторські та наукові здібності М.І. Хижняка як наукового керівника та дослідника проблеми стану здоров’я населення України.

Професор М.І. Хижняк зробив значний внесок у вивчення здоров’я населення України в період проведення Всесоюзного перепису населення (1969 рік). Під його керівництвом були отримані репрезентативні дані за багатьма характеристиками здоров’я населення і організації медичної допомоги 8 областей України та м. Києва. Ці дослідження дозволили виявити наслідки впливу радіонуклідів на організм дітей, довести можливість реального збільшення кількості хворих на рак щитовидної залози, обґрунтувати необхідність проведення профілактичних заходів, у зв’язку зі зміною структури захворюваності дітей та домінуванням у них хвороб ендокринної системи.

В 1991 р. М.І. Хижняк одержав атестат професора зі спеціальності “Гігієна”, а в 1994 р. був обраний дійсним членом Нью-Йоркської академії наук.

З 1995 р. наукова діяльність М.І. Хижняка пов’язана з вивченням стану здоров’я військовослужбовців Збройних Сил України: спочатку на посаді провідного наукового співробітника, а з 1996 р. професора кафедри військово-профілактичної медицини Української військово-медичної академії МО України. Глибокі знання та великий практичний досвід роботи дають змогу Миколі Івановичу Хижняку на високому рівні проводити в Академії педагогічну, методичну та наукову роботу з військової гігієни, епідеміології та екології. Як спеціаліст високої кваліфікації в сфері загальної і військової гігієни та екології, М.І. Хижняк зробив вагомий внесок у справу збереження і зміцнення здоров’я військовослужбовців, удосконалення системи санітарно-епідеміологічного нагляду в Збройних Силах України. Разом зі своїми учнями М.І. Хижняк проводить дослідження стану здоров’я військовослужбовців залежно від видів збройних сил, родів військ, умов військової служби та побуту.

Наукова діяльність М.І. Хижняка відрізняється виключною багатогранністю. Широкий погляд на методологію вивчення стану здоров’я

населення дав йому можливість ще на початку наукової діяльності визначити своє кредо “Навколишнє середовище “ здоров’я населення”. Майже всі результати досліджень М.І. Хижняка мають пряме або опосередковане відношення до практики охорони здоров’я і знаходять в ній своє застосування. По праву його можна назвати одним із небагатьох учених-гігієністів, хто протягом своєї наукової діяльності ніколи не зраджував основній власній меті - збереження здоров’я людини.

За період своєї науково-практичної діяльності М.І. Хижняк опублікував понад 650 наукових та навчально-методичних праць з різних проблем гігієни, епідеміології, екології, соціальної гігієни і організації охорони здоров’я, в тому числі 18 монографій, книг, 5 підручників та 6 навчальних посібників.

Навчальний посібник “Здоров’я людини та екологія”, 1995 р. (у співавторстві з проф. А.М. Нагорною) був визнаний одним з кращих серед поданих на конкурс, організований Фондом “Відродження” в рамках Програми “Трансформація гуманітарної освіти в Україні”. Під керівництвом професора М.І. Хижняка вперше в Україні підготовлений та виданий підручник для слухачів вищих військових медичних навчальних закладів III-IV рівнів акредитації “Екологія”, 2003 р. Він є співавтором підручника “Військова гігієна з гігієною при надзвичайних ситуаціях”, 2005 р. та посібників “Санітарно-гігієнічне забезпечення польового водопостачання військ”, 2004 р., “Санітарно-гігієнічний контроль за умовами стаціонарного та польового розміщення військ”, 2007 р., “Військова гігієна та військова епідеміологія”, 2008 р., “Військова епідеміологія з медичною паразитологією”, 2009 р. Під керівництвом М.І. Хижняка підготовлені та видані підручники “Військова гігієна”, 2007 р., “Військова епідеміологія (загальні питання)”, 2010 р., “Військова епідеміологія (окремі питання)”, 2010 р., “Військова гігієна (загальні питання)”, 2011 р., “Військова гігієна (гігієна праці в окремих видах збройних сил та родах військ)”, 2011 р. Він має патент на винахід “Спосіб скринінг прогнозування хронічних неінфекційних захворювань та пристрій для його здійснення” і 3 авторські свідоцтва на винаходи.

Професором М.І. Хижняком створено наукову школу з соціальної медицини та гігієни, підготовлено 44 докторів і кандидатів медичних наук, в тому числі 10 докторів.

Професор М.І. Хижняк бере активну участь у громадському житті. Він є членом вченої ради Української військово-медичної академії, членом спеціалізованої вченої ради з присудження наукових ступенів кандидатів і докторів наук зі спецтематика при Українській військово-медичній академії, членом редакційної колегії журналу “Військова медицина України”, членом редакційних колегій збірників наукових праць “Військова охорона здоров’я” та “Сучасні аспекти військової охорони здоров’я” і ряду інших видань.

Дослідження та наукові праці професора М.І. Хижняка мають велике науково-практичне значення, відзначаються глибиною наукових розробок, які широко впроваджені у практичну медицину.

За самовіддану працю М.І. Хижняка присвоєно Почесне звання “Заслужений діяч науки і техніки України” (2005 р.), він нагороджений медалями (1970, 1982, 1988 р.р.), знаками (1973, 1975 р.р.), 12 відомчими медалями і знаками та багатьма почесними грамотами.

Сердечно вітаємо Миколу Івановича Хижняка з ювілеєм, бажаємо йому доброго здоров'я і подальших успіхів у його плідній науковій та педагогічній діяльності.

*Міністерство охорони здоров'я України
Міністерство оборони України
Військово-Медичний Департамент
Українська військово-медична академія*